

دانشگاه تهران

دانشکده ی حقوق و علوم سیاسی

« بررسی تطبیقی جرم تبانی در حقوق کیفری ایران و انگلستان »

استاد راهنما: آقای دکتر غلامحسین الهام

استاد مشاور: آقای دکتر محسن برهانی

پژوهشگر: حسین سمیعی زنوز

پایان نامه جهت در یافت مدرک کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

شهریور ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

تبانی از دیرباز در نظام های حقوقی کشورهای گوناگون، جرم انگاری شده است. تبانی جزء جرایم مانع دسته بندی می گردد. جرایم مانع جرایمی هستند که متضمن ضرر فوری و مستقیم نیستند، اما مبین وجود نوعی حالت خطرناک در بزهدکار بوده و زمینه ساز ارتکاب جرایم شدید از سوی وی هستند. به همین دلیل نیز مقنن ارتکاب چنین رفتارهایی را به قید کیفر منع کرده است.

برخلاف حرکت مرسوم پایان نامه های که بررسی قوانین را در صدر دستورکار خود قرار می دهند، این رساله، در عین بررسی قوانین با توجه به مبانی فقهی و فلسفی، مسأله را تشریح کرده است.

در این رساله سعی شده است تا ضمن ارائه ی تعریفی جامع و مانع از بزه تبانی، مبانی فقهی و فلسفی آن مورد تحلیل قرار گیرند. همانگونه که می دانیم، نیت و اندیشه ی مجرمانه هر چقدر هم زشت و پلید باشد، در حقوق جزا قابل مجازات نیست. زیرا بسیاری از افکار و عقاید، غیر ارادی و غیر قابل احراز بوده و مخل نظم عمومی جامعه تلقی نمی گردند. چنین رویکردی با اصل ۲۳ قانون اساسی که تفتیش عقیده را منع می کند و همچنین با اصل ۱۶۹ این قانون که تنها فعل یا ترک فعل را مصداق جرم می داند، هماهنگ است. جرم تبانی در زمره ی جرایمی است که عنصر مادی و معنوی آن بسیار به یکدیگر نزدیک بوده و تفکیک آن ها از یکدیگر دشوار است. زیرا عنصر مادی تبانی، توافق است و توافق نیز یک فرایند ذهنی است که در اغلب موارد، آثار خارجی از خود به جای نمی گذارد. حال می خواهیم ببینیم که آیا مجازات تبانی، مجازات اندیشه ی مجرمانه ی صرف است؟

اثر پیش رو به دو بخش تقسیم می گردد. در بخش اول، جرم تبانی را از حیث لغوی و اصطلاحی تعریف می کنیم. سپس ضمن بررسی سابقه ی تبانی در فقه و حقوق موضوعه، مبانی فقهی و فلسفی این جرم مورد تحلیل قرار می گیرد.

در بخش دوم نیز، ضمن بررسی اقسام تبانی در حقوق کیفری ایران و انگلستان، ارکان و احکام این جرم در باب مجازات و تعامل آن با سایر نهادهای جزایی چون شروع به جرم و معاونت، مورد بررسی قرار می گیرند.

پروردگارا

ای هستی بخش وجود ،

مرا پر نعمات پی کرانت شکر نیست

ذره ذره ی وجودم برای تو و نزدیک شدن به تو می تپد

الهی ، مرا مدد کن تا دانش اندکم ، نه نردبانی باشد برای قزونی

تکبر و غرور ، نه حلقه ای برای اسارت و نه دست مایه ای

برای تجارت ، بلکه گامی باشد برای تجلیل

از تو و متعالی ساختن زندگی

خود و دیگران

علايم اختصاری

- ق. ۱ قانون اساسی
- ق.م. ۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ۱۳۷۵
- ق.م. ع قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴
- ق.آ.د.ک قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸
- ق.م. قانون مدنی
- ق.ت قانون تجارت
- ق.ث قانون ثبت مصوب ۱۳۱۰

مقدمه.....	۱
طرح تحقیق.....	۴
الف) بیان موضوع.....	۴
ب) انگیزه و اهداف تحقیق.....	۴
ج) سؤالات تحقیق.....	۵
د) فرضیه های تحقیق.....	۵
ه) سوابق تحقیق.....	۶
و) روش انجام تحقیق.....	۷
ز) محدودیت های تحقیق.....	۷

بخش اول : مبانی و مفاهیم عمومی

فصل اول:واژه شناسی و تعریف.....	۱۰
گفتار اول:واژه شناسی.....	۱۰
گفتار دوم: تعریف.....	۱۱
فصل دوم: سابقه ی جرم انگاری تبانی.....	۱۵
گفتار اول:سابقه ی جرم انگاری تبانی در حقوق ایران.....	۱۵
بند اول: در فقه.....	۱۵
بند دوم: در حقوق موضوعه.....	۱۷

گفتار دوم: سابقه ی جرم انگاری تبانی در حقوق انگلستان..... ۲۰

فصل سوم: مبانی جرم انگاری تبانی..... ۲۳

گفتار اول: مبانی فلسفی جرم انگاری تبانی..... ۲۳

بند اول (اصل ضرر..... ۲۵

بند دوم) اصل پدرسالاری..... ۲۸

بند سوم) اصل اخلاق‌گرایی قانونی ۳۰

بند چهارم) جمع بندی..... ۳۱

گفتار دوم : مبانی فقهی جرم انگاری تبانی..... ۳۳

بند اول (قاعده ی حرمت اعانت بر اثم..... ۳۳

بند دوم) مقدمه ی حرام..... ۳۵

الف - مقدمه ی حرام ، حرام است(دیدگاه اول)..... ۳۶

ب- مقدمه ی حرام ، حرام نیست(دیدگاه دوم)..... ۳۷

بند سوم) قاعده ی سد ذرایع..... ۳۸

بند چهارم) تجری..... ۴۱

الف - نظریه ی حق طاعت یا مجازات متجری..... ۴۳

ب- نظریه ی قبح عقاب بلا بیان یا عدم مجازات متجری..... ۴۴

فصل چهارم: مقایسه ی تبانی با مفاهیم و موضوعات مشابه..... ۴۷

گفتار اول: تبانی و شروع به جرم..... ۴۷

بند اول: شروع به اجرا..... ۴۸

الف) نظریه ی عینی..... ۴۸

ب) نظریه ی ذهنی..... ۴۹

ج) نظریه ی تلفیقی..... ۴۹

بند دوم : فقدان انصراف غیرارادی..... ۵۰

گفتار دوم: تبانی و تحریک..... ۵۱

گفتار سوم: تبانی و معاونت در جرم..... ۵۴

گفتار چهارم: تبانی و جرایم عقیم..... ۵۷

گفتار پنجم : تبانی و جرایم محال..... ۵۹

بخش دوم: اقسام، ارکان تشکیل دهنده و احکام تبانی

فصل اول: اقسام تبانی..... ۶۴

گفتار اول: اقسام تبانی در حقوق ایران..... ۶۴

بند اول: بررسی انواع تبانی در قانون مجازات اسلامی..... ۶۴

الف) تبانی برای ارتکاب جرم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور..... ۶۵

۶۹..... (ب) تبانی برای ارتکاب جرم علیه اعراض، نفوس یا اموال مردم.....

۷۵..... (ج) تبانی و مواضعه برای فرار زندانی.....

۷۹..... (د) تبانی مدیر تصفیه با طلبکاران و تاجر ورشکسته.....

۸۰..... **بند دوم: بررسی تبانی در سایر قوانین.....**

۸۰..... (الف) قانون مجازات اخلاص گران در صنایع مصوب ۱۳۵۳.....

۸۱..... (ب) قانون راجع به مجازات اخلاص گران در صنایع نفت ایران ۱۳۳۶.....

۸۲..... (ج) قانون مجازات افرادی که برای بردن مال غیر تبانی می نمایند. مصوب ۱۳۰۷.....

۸۴..... (د) قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۸.....

۸۵..... (ه) تبانی در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲.....

۹۲..... (و) تبانی در قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۱۳۱۰.....

۹۵..... **گفتار دوم: اقسام تبانی در حقوق انگلستان.....**

۹۵..... بند اول: تبانی مبتنی بر قانون موضوعه.....

۹۷..... بند دوم: تبانی مبتنی بر کامن لا.....

۹۷..... (الف) تبانی برای تدلیس.....

۱۰۰..... (ب) تبانی برای فاسد کردن اخلاقیات عمومی یا جریحه دار کردن عفت عمومی.....

۱۰۳..... **فصل دوم: ارکان تشکیل دهنده ی جرم تبانی.....**

۱۰۳..... **گفتار اول : رکن مادی تبانی.....**

بند اول: رفتار فیزیکی.....۱۰۵

بند دوم: شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم تبانی.....۱۰۷

الف) موضوع توافق.....۱۰۷

ب) طرف های توافق.....۱۰۹

ج) توافق مشروط.....۱۱۳

د) مکان حصول توافق.....۱۱۵

بند سوم: نتیجه.....۱۱۸

گفتار دوم: رکن معنوی تبانی.....۱۲۰

بند اول: قصد توافق.....۱۲۲

بند دوم: آگاهی از شرایط موضوعی.....۱۲۲

بند سوم: قصد دستیابی به موفقیت.....۱۲۳

فصل سوم: احکام تبانی.....۱۲۴

گفتار اول: احکام تبانی در تعامل با نهادهای جزایی.....۱۲۵

بند اول: شرکت در تبانی.....۱۲۵

بند دوم: معاونت در تبانی.....۱۲۷

بند سوم: شروع به تبانی.....۱۲۹

بند چهارم: تعدد و تکرار جرم تبانی.....۱۳۰

بند پنجم: مستمر یا آنی بودن جرم تبانی.....۱۳۶

گفتار دوم: احکام تبانی در باب مجازات..... ۱۳۷

بند اول: فلسفه ی مجازات تبانی ۱۳۷

الف) دیدگاه اخلاقی یا سزاگرایانه..... ۱۳۸

ب) دیدگاه فایده گرا یا نتیجه گرا..... ۱۴۰

بند دوم: مجازات تبانی در حقوق ایران..... ۱۴۲

الف) مجازات اصلی..... ۱۴۲

ب) مجازات تکمیلی..... ۱۴۳

ج) مجازات تبعی..... ۱۴۵

بند سوم: مجازات تبانی در حقوق انگلستان..... ۱۴۷

الف) مجازات تبانی کنندگان برای ارتکاب جرم محال..... ۱۴۹

ب) مجازات تبانی کنندگان در صورت براءت یکی از طرفین توافق..... ۱۵۰

نتیجه گیری ۱۵۳

منابع و مأخذ..... ۱۵۸

چکیده ی انگلیسی..... ۱۶۹

مقدمه

ورود ضمانت اجرای کیفری به قلمرو انحرافات با هدف جلوگیری از ارتکاب جرایم دیگر را باید در نظریات و اندیشه های مجازاتگر ژرمی بنتام، از اندیشمندان مکتب کلاسیک حقوق کیفری، جستجو کرد. بنتام به منظور از بین بردن زمینه های وقوع جرایم و تعدیل گرایش های خطرناک، توصیه هایی را به عنوان اقدامات مکمل کیفر مطرح می کرد. به نظر وی، اهمیت جرایم صرفاً با توجه به درجه ی فساد و تباهی که بر آن ها مترتب است، ارزیابی نمی شود، بلکه با توجه به خطراتی که در آینده به دنبال خواهد داشت، مورد سنجش قرار می گیرد.^۱

بنابراین بنتام عقیده به جرم انگاری رفتارهایی داشت که زمینه ساز ارتکاب جرایم محسوب می شوند تا بدین وسیله، هزینه های ارتکاب جرم را افزایش داده، معادله ی جرم را به سمت عدم ارتکاب آن تغییر دهد. وی از این جرایم به عنوان «جرایم فرعی»^۲ یا «جرایم معد» یاد می کند.^۳

باطهور مکتب تحقیقی، انحراف زمینه ساز جرم^۴، از بعد خاصی مورد توجه قرار گرفت. نگرش این مکتب به انحراف، از منظر حالت خطرناک شخص منحرف بود.^۵

جرم شناسان، تعریف مشخصی از حالت خطرناک ارائه نداده اند. با اینحال فروید با یک دیدگاه روانکاوانه، از حالت خطرناک به غریزه ی تخریب تعبیر می کند. گاروفالو نیز حالت خطرناک را حاصل اجتماع درجه ای از فساد و تباهی و عدم قابلیت تطبیق اجتماعی در بزهکار می داند.^۶

در نظر بنیانگذاران مکتب تحقیقی، حفظ نظم اجتماع صرفاً با کنترل بزهکاری به دست نمی آید، بلکه مقدم بر آن، کنترل انحراف باید مدنظر قرار گیرد. نظارت پیشگیرانه با تمام خطراتی که ممکن است برای آزادی های فردی داشته باشد، باید با در نظر گرفتن شخصیت کسی که موضوع آن واقع می شود و خطری که برای نظم عمومی دارد، اعمال گردد.^۷

^۱ - پرادل، ژان، تاریخ اندیشه های کیفری، ترجمه ی علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان، چاپ چهارم، ۱۳۸۸، ص ۶۶

^۲ Accessory Offences

^۳ - Bentham, J., *Introduction to the Principles of Moral and Legislation*, London, Oxford University Press, 1996, p242

^۴ - جرم عبارت است از فاصله گرفتن از هنجارمندی و نقض آن. بر عکس، انحراف در محدوده ی بهنجاری قرار می گیرد و در برگیرنده ی مفهوم فاصله گرفتن از بهنجاری و دور شدن از رفتار عادی گروه است. مقابله با جرم، غالباً با توسل به ضمانت اجرای کیفری که در قوانین پیش بینی می شود، صورت می گیرد، در حالیکه روش های مقابله با انحراف، بنا به طبیعت رفتار منحرف، غالباً خارج از چهارچوب ضمانت اجرای کیفری است. با اینحال در خصوص پاره ای از انحرافات - از جمله تباهی - توسل به ضمانت اجرای کیفری، از طریق جرم انگاری آن ها پیشنهاد شده است.

^۵ - نجفی ابرندآبادی، علی حسین و دیگران، جرایم مانع (جرایم بازدارنده)، فصلنامه ی مدرس علوم انسانی، ۱۳۸۳، ص ۲۵

^۶ - نوریها، رضا، زمینه ی جرم شناسی، انتشارات گنج دانش، چاپ سوم، ۱۳۸۶، ص ۱۹۴

^۷ - لازرژ، کنی، درآمدی به سیاست جنایی، برگردان علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۲، ص ۵۴

بدین ترتیب، مقدمات ساده اعمال ضد اجتماعی که ماهیتاً انحراف محسوب می شوند، در اثر برداشت هایی که از مفهوم حالت خطرناک صورت گرفت، در قالب جرایم خاص در مجموعه قوانین کیفری کشورها وارد شد.^۱

نامگذاری انحرافات و رفتارهای خطرناک در قالب جرم که نخست در نوشته های بننام، تحت عنوان «جرایم فرعی» مطرح شده بود، در آثار نویسندگان فرانسوی به عنوان «جرم مانع»^۲، «جرم پیشگیری»^۳ و «جرم بازدارنده»^۴ متداول شد.^۵ در نوشته های فارسی نیز بعضی از نویسندگان حقوقی عنوان جرم مانع را بکار برده اند.^۶

تبانی جزء جرایم مانع و بازدارنده است و هدف مقنن از جرم انگاری آن، پیشگیری از ارتکاب جرایم شدیدتر است. در واقع جرایم مانع به حالات یا رفتارهای خطرناکی اطلاق می گردد که متضمن زیان فوری، مستقیم و بالفعل نیستند، ولی جرم انگاری آن ها توسط سیاست گذاران کیفری برای پیشگیری از وقوع جرایم شدید در آینده و تامین دفاع اجتماعی تجویز می گردد.

حقوق کیفری تنها باید در آن مواقعی در روابط میان انسان ها دخالت کند که مهم ترین قواعد و ارزش های جامعه نقض شده باشد و قانونگذار نیز باید با توسل به حریم جرم انگاری، این ارزش ها را به عموم اعضای جامعه بشناساند. با اینحال مداخله ی دولت در روابط میان انسان ها نباید جنبه ی افراطی به خود بگیرد. اقدام قانونگذار در خلق گستره ی جرایم مانع یکی از مجاری مداخله ی گسترده ی دولت در روابط میان انسان هاست که به نوبه ی خود سبب تورم کیفری خواهد شد. تورم کیفری یا افزایش سیاهه ی جرایم در قوانین کیفری آثار سوئی بر روی جامعه و کارایی دولت برای مبارزه با جرایم خواهد داشت که یکی از این آثار سوء، افزایش جمعیت زندان هاست که عواقب و آثار سوء زندان بر روی زندانیان و خانواده هایشان بر کسی پوشیده نیست.^۷

جرم انگاری تبانی را باید نوعی پیشگیری قهرآمیز و کیفری از ارتکاب جرایم شدید، توسط دولت دانست که متمایز از مفهوم پیشگیری اجتماعی و وضعی در جرم شناسی است. زیرا پیشگیری هایی جرم شناختی، غیرقهر آمیز بوده و در آن ها اثری از خشونت کیفری ورنج و عذاب موجود در مجازات ها دیده نمی شود و برای اعمال این اقدامات

^۱ استغانی، گاستون (و همکاران)، حقوق جزای عمومی، جلد ۱، ترجمه ی حسن دادبان، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، چاپ دوم، سال ۱۳۸۳

ص ۵۰

^۲ -delit-obstacle

^۳ -delit de prevention

^۴ -delit preventif

^۵ گیدنز، آنتونی، جامعه شناسی، ترجمه ی منوچهر صبوری، نشر نی، چاپ هفتم، ۱۳۸۱ ص ۷۳

^۶ محسنی، م، دوره ی حقوق جزای عمومی، ج ۲، تهران، گنج دانش، ۱۳۷۷، ص ۱۵۷

^۷ - امروزه در صورت پیاده کردن تفکرات مجازاتگرایانه ی بننام در مورد انحرافات زمینه ساز جرم، با معضل بزرگی به نام تورم کیفری مواجه خواهیم شد. جمله آثار سوء تورم کیفری، می توان به موارد زیر اشاره کرد: ۱- افزایش رقم سیاه بزهکاری ۲- افزایش جمعیت کیفری زندان ها ۳- اجرای تبعیض آمیز و گزینشی قانون تنها نسبت به برخی از افراد ۴- خطر تضعیف قدرت اخلاقی حقوق کیفری به دلیل بکارگیری مداوم آن ۵- کاهش کارایی مجازات ها. - برای مطالعه ی تفصیلی در مورد آثار سوء تورم کیفری ر.ک: حبیب زاده، محمد جعفر و دیگران، درآمدی بر برخی محدودیت های عملی جرم انگاری، نامه ی مفید، شماره ی ۴۹، ۱۳۸۴

پیشگیرانه ، همواره جلب رضایت ذی نفع لازم است ، برخلاف ضمانت اجرای کیفری که یکسویه اعمال می گردد و مجرم در اعمال آن دخالتی ندارد.

همچنین پیشگیری غیر کیفری و جرم شناختی ، به صورت کنشی ، پیش از وقوع پدیده ی مجرمانه ،اعمال می گردد. حال آنکه پیشگیری کیفری جنبه ی واکنشی داشته و ناظر به اقدامات کیفری قبل و بعد از وقوع جرم است.

دولت تنها متصدی پیشگیری کیفری است که از طریق جرم انگاری، تعیین و اعمال مجازات به آن مبادرت می کند ولی مسئولیت اصلی در پیشگیری جرم شناختی(غیر کیفری) بر دوش خود مردم و نهادهای مدنی است^۱.

آنگاه که شیوه های غیر کیفری ناتوان از حفظ ارزش ها هستند ،از سازکارو کیفری و نهاد کیفر استمداد می شود.بدین صورت که قوانین کیفری وضع می شوند و بزهکاران مجازات می گردند تا از بزهکاری های آتی مجرم و سایر افراد جلوگیری شود.

با اینحال نباید از نظر دور داشت که جرم انگاری بی حدّ و حصر رفتارهای شهروندان به بهانه ی پیشگیری از جرایم شدید و خلق جرایم مانع به صورت گسترده ، دامنه ی حقوق و آزادی های فردی را تنگ تر می کند .

به نظر می رسد که تبانی جزء جرایم ساختگی و مصنوعی باشد که حکومت ها با توجه به شرایط و مقتضیات جامعه ی خود و به منظور برقراری امنیت و جلوگیری از ارتکاب جرایم شدید و خشونت بار، اقدام به ایجاد آن کرده اند . زیرا مسلماً نمی توان گفت که حکومت ها از همان دوره های آغازین حیات بشری ،چنین جرمی را به رسمیت شناخته اند و برای آن مجازات تعیین کرده اند، بلکه جرم انگاری تبانی محصول تحول و رشد اندیشه ی بشری برای پیشگیری از وقوع جرایم شدید و خطرناک، قبل از وقوع آنها است. چه بسا در حال حاضر نیز کشورهایی باشند که تبانی را جرم انگاری نکرده اند، از این رو، نمی توان تبانی را در زمره ی جرایم طبیعی دسته بندی کرد.

در ایران ،این جرم اولین بار در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ به قوانین موضوعه راه پیدا کرد و بعد از انقلاب اسلامی در راستای اسلامی کردن قوانین با تغییراتی مواجه شد که از جمله ی این تغییرات ، امکان صدق عنوان محاربه بر رفتار تبانی کنندگان است.

با توجه به سیر تاریخی قانونگذاری در کشور ما که با اقتباس از کشورهای غربی در زمان مشروطه آغاز و با تطبیق و تبعیت از احکام شرع مقدس اسلام ادامه یافت ، مطالعه ی این جرم با توجه به نظرات فقهای امامیه و بررسی

^۱ - مثل توصیه به مردم برای استفاده از کارت های بانکی به جای حمل پول نقد که یکی از اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از سرقت پول نقد است.

تطبیقی آن با حقوق انگلستان به عنوان خاستگاه نظام کامن لا - که خود یکی از دو نظام حقوقی بزرگ معاصر می باشد- از فواید خاص خود برخوردار است.

طرح تحقیق :

الف - بیان موضوع

تبانی از جمله جرایم مانع محسوب می گردد. جرایم مانع ، مشتمل بر رفتارهایی هستند که به منظور پیشگیری از وقوع جرایم سهمگین تر توسط قانونگذار جرم انگاری شده اند . در واقع قانونگذار از طریق توسل به سازوکار قهرآمیز و کیفری درصدد جلوگیری از ارتکاب جرایم شدید برآمده است .

تبانی در حقوق انگلستان در کنار شروع به جرم و تحریک از جمله جرایم ناقص به شمار می رود . جرایم ناقص رفتارهایی هستند که ناظر به مراحل ابتدایی ارتکاب جرم هستند و مرتکبین آن ها ، حتی در صورت عدم ارتکاب جرم غایبی نیز قابل تعقیب و مجازات هستند.

تبانی را می توان توافق میان دو یا چند نفر برای ارتکاب جرم تعریف کرد . با اینحال در حقوق ایران ، برای تحقق تبانی برای ارتکاب جرم علیه اعضاء ، اموال و نفس مردم ، علاوه بر توافق ، تهیه ی مقدمات اجرایی و انصراف غیر ارادی نیز ضروری دانسته شده است .

بررسی مبنای جرم انگاری تبانی ، تعامل آن با جرم اصلی وارکان تشکیل دهنده ی این جرم در حقوق ایران و انگلستان ، در زمره ی مهمترین مسائلی هستند که در این پایان نامه به آن ها پرداخته خواهد شد . با توجه به اینکه نظام حقوقی ما در جرم انگاری تبانی متأثر از نظام حقوقی رومی ژرمنی و در رأس آن ها فرانسه بوده است ، بررسی تبانی در حقوق انگلستان - به عنوان مهد نظام حقوقی کامن لا - و تطبیق آن با مواد قانونی مرتبط با تبانی در حقوق ایران ، در نمایاندن خلاء ها و نواقص قانونی این جرم در حقوق ایران ، بسیار مثمر ثمر خواهد بود .

ب - انگیزه و اهداف تحقیق

انگیزه ی انتخاب این موضوع ، صرف نظر از جنبه ی علمی محض آن ، جذابیت آن از جهات متعددی است.

مقررات مربوط به این جرم ، مبهم و پیچیده بوده و از کمال و جامعیت لازم برخوردار نیست. بحث های حقوقی مطرح شده برای روشن ساختن ابعاد حقوقی تبانی و نمایاندن ابهامات کافی نبوده است.

ابعاد مختلف این جرم در دانشکده های حقوق و درس حقوق جزای اختصاصی ، به طور بایسته مورد تبیین و تحلیل قرار نمی گیرد. نویسندگان حقوق کیفری نیز در کتب حقوق جزای اختصاصی از تحلیل ابعاد و ارکان این

جرم غافل مانده و حداقل صفحات را بدان اختصاص داده اند و نقاط تاریک و مبهم این جرم ، مورد توجه کافی قرار نگرفته است.

جرم تبانی در دادگاه ها و مراجع قضایی نیز چنانکه شایسته است مطمح نظر قرار نگرفته ، به طوریکه آرای انگشت شماری از مراجع عالی قضایی در مورد این جرم صادر شده است.

آشنایی نسبی اینجانب به قوانین و رویه ی قضایی انگلستان و تسلط کافی بر زبان انگلیسی ، انگیزه ی لازم را برای بررسی این نظام حقوقی در اینجانب بوجود آورد.

ب - سؤالات تحقیق

سؤال اصلی تحقیق عبارت است از : « ۱- آیا قانونگذار با جرم انگاری تبانی ، درصدد مجازات تفکر مجرمانه ی صرف برآمده است ؟ »

سؤالات فرعی تحقیق عبارتند از :

۲- تبانی یک جرم بازدارنده است یا قابل تعزیر ؟

۳- فلسفه ی جرم انگاری تبانی در حقوق ایران چیست ؟

۴- در صورت ارتکاب جرم اصلی ، آیا تبانی کنندگان مشمول تعدد مادی از نوع جرایم مختلف شده و حاصل جمع مجازات های تبانی و جرم اصلی نسبت به آن ها اعمال می گردد یا جرم تبانی در جرم اصلی ادغام شده و تبانی کننده تنها به اتهام جرم اصلی تحت تعقیب قرار می گیرد ؟

۵- آیا تبانی یک جرم آنی است یا مستمر ؟

۶- آیا تبانی برای ارتکاب جرم محال قابل مجازات است ؟

ج - فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی تحقیق عبارت است از :

۱- مجازات تبانی ، مجازات اندیشه ی مجرمانه ی صرف نیست.

فرضیه های فرعی تحقیق عبارتند از :

۲- تبانی دارای سابقه و مبنای فقهی بوده و از این جهت ، یک جرم تعزیری محسوب می گردد نه یک جرم بازدارنده .

- ۳- فلسفه ی جرم انگاری تبانی ، تامین مصلحت عمومی از طریق پیشگیری از وقوع جرایم سنگین تر است
- ۴- در صورتیکه تبانی کنندگان مرتکب جرم اصلی شوند، تنها به اتهام جرم اصلی قابل تعقیب خواهند بود.
- ۵- تبانی یک جرم آنی است نه مستمر.
- ۶- تبانی برای ارتکاب جرم محال قابل مجازات است .

۵- سوابق تحقیق

سابقه ی تحقیق و پژوهش در مورد بزه تبانی در حقوق ایران بسیار محدود است ، به گونه ای که در میان کتب حقوق جزای اختصاصی تنها آقای دکتر میرمحمد صادقی ، صفحاتی از کتاب جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی خود را به بررسی و تحلیل این جرم اختصاص داده اند. باقی نویسندگان قلمرو حقوق کیفری از تحلیل این جرم صرف نظر کرده و یا صفحات بسیار ناچیزی را به این جرم اختصاص داده اند.

تا آنجا که محقق بررسی نموده است، دو مقاله ی در زمینه ی تبانی در حقوق ایران کار شده است که عبارتند از :

- ۱- حبیب زاده ، محمد جعفر ، مومنی ، مهدی، جرم تبانی علیه امنیت کشور در حقوق ایران ، فصلنامه ی مدرس علوم انسانی، دوره ی چهارده ، شماره ی دو ، تابستان ۱۳۸۹
- ۲- نجفی ابرنآبادی ، علی حسین و دیگران ، جرایم مانع (جرایم بازدارنده)، فصلنامه ی مدرس علوم انسانی ، ویژه نامه ی حقوق ، ۱۳۸۳

مورد نخست ، به طور خاص ، جرم تبانی علیه امنیت کشور (موضوع ماده ی ۶۱۰ ق.م.ا) را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است.

اثر دوم نیز به تحلیل فلسفه ی جرم انگاری جرایم مانع - مثل تبانی - در حقوق ایران، پرداخته است.

دو اثر فوق از بررسی و تحلیل مبانی فقهی جرم انگاری تبانی بازمانده اند. حال آنکه محقق کوشیده است تا با تطبیق بزه تبانی با قواعد فقهی چون حرمت اعانت بر اثم و مقدمه ی حرام ، یک مبنای شرعی و فقهی برای جرم انگاری تبانی بیابد.

لذا این پژوهش در صدد است تا با تحلیل دیدگاه های فقهی و حقوقی در مورد جرم تبانی ، پیشنهاداتی را در بهبود کیفی مواد قانونی مرتبط با تبانی در حقوق ایران ارائه دهد .

در عین حال بررسی نظام حقوقی انگلستان به عنوان خاستگاه نظام حقوقی کامن لا ، به دلیل نظریات متنوع و رویه ی قضایی غنی ، راهنمای مناسبی برای پرکردن خلاء های موجود و روزآمد کردن مواد قانونی مرتبط با تبانی در حقوق جزای ایران خواهد بود .

و- روش انجام تحقیق

جمع آوری داده های این پایان نامه ، کتابخانه ای و به صورت تلفیقی از روش تحلیلی و توصیفی است و تنظیم آن حاصل فعالیت ده ماهه ی محقق است. در طول این مدت ، به کتابخانه های دانشگاه های کشور و مراکز علمی مراجعه شده است و در این رهگذر تا حدّ امکان ، اکثر منابع موجود ، اعم از کتب فقهی ، حقوقی، مقالات (فارسی ، لاتین) و پایان نامه هایی که در رابطه با موضوع مورد بحث بوده اند، مورد توجه و امعان نظر قرار گرفته اند.

همچنین با تعدادی از اساتید آشنابه نظام حقوقی کامن لا ، بحث و تبادل نظر شده است و نظرات آن ها در زمینه های مختلف موضوع پایان نامه ، مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین سعی شده است تا حدّ امکان در استفاده از منابع ، امانتداری رعایت گردد .

این پایان نامه مشتمل بر دو بخش است. در بخش اول، مفهوم ، تاریخچه و مبنای جرم انگاری تبانی در فقه و حقوق موضوعه مورد بررسی قرار می گیرد. همچنین به منظور درک کامل تر از مفهوم و ماهیت تبانی ، به مقایسه تبانی با مفاهیم و نهادهای مشابه جزایی ، همّت گماشته می شود .

در بخش دوم نیز اقسام تبانی در حقوق ایران و انگلستان ، ارکان تشکیل دهنده و احکام آن در باب مجازات و تعامل آن با سایر نهادهای جزایی، مورد بحث و بررسی قرار می گیرد .

ز - محدودیت های تحقیق

دشواری تهیه ی مطالب این پایان نامه از دو جهت بود. نخست ، محقق با کمبود شدید منابع فارسی در مورد جرم تبانی مواجه بوده است. زیرا نویسندگان حقوق کیفری یا در مورد این جرم دست به قلم نشده اند یا در ضمن بررسی جرایم علیه امنیت کشور ، اشاره ای بسیار سطحی و گذرا بدان داشته اند.

دشواری دیگر در نگارش این پایان نامه ، فقدان یا کمبود رویه ی قضایی در مورد این جرم در حقوق ایران است. در رویه ی قضایی ایران تا جایی که تحقیق به عمل آمد ، هیچ رای وحدت رویه یا حتی رای اصراری در خصوص جرم تبانی صادر نشده است . در مجموعه نظرات مشورتی اداره ی حقوقی قوه ی قضائیه نیز نظری در باب بزه تبانی ملاحظه نشد.

امید است که این پژوهش با تمام نواقص خود ، گامی هرچند ناچیز در ارائه ی پیشنهاد اصلاح مواد قانونی مرتبط با جرم تبانی در حقوق ایران برداشته باشد.

بخش اول

مبانی و مفاهیم عمومی

در این بخش ، تبانی از منظر لغوی و اصطلاحی مورد تعریف قرار می گیرد و کوشش می شود تا تعریفی جامع و مانع از بزه تبانی در حقوق ایران و انگلستان، ارائه گردد.

در ادامه ، سابقه ی تحریم تبانی در فقه و تحریم آن در حقوق موضوعه ی ایران و انگلستان ،مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

همچنین اجمالاً به بررسی مبانی فقهی و فلسفی جرم انگاری این بزه پرداخته خواهد شد. شایان ذکر است که قسمت مربوط به مبانی فلسفی جرم انگاری تبانی ،علاوه بر حقوق ایران،در مورد حقوق انگلستان نیز مصداق خواهد داشت.

به دلیل مشابهت و قرابت تبانی با برخی نهادهای جزایی چون شروع به جرم و معاونت ، به بررسی نقاط افتراق و اشتراک این نهادها با تبانی پرداخته خواهد شد تا از این طریق ، تبیین آشکارتری از بزه تبانی ارائه گردد .